

De liefde voor de trekpaarden (dierenwelzijn)

Prioriteit 4 van het erfgoedzorgplan (bijlage 5) omvat het verhogen van de zichtbaarheid van het trekpaard. Om dit te bewerkstelligen, besliste de Trekpaardenraad op 25/03/2017 om in het kader van dit aanvraagdossier een apart document op te stellen betreffende dierenwelzijn, met bijkomend aandacht voor onder meer huisvesting, voeding, omheining en ontworming. Dit document wil beantwoorden aan twee behoeftes die leven:

- enerzijds bij het brede publiek, betreffende diervriendelijke behandeling bij opfok en gebruik van trekpaarden;
- anderzijds bij de paardenhouders, betreffende opleiding en informatie op vlak van gezondheidszorg voor het paard, huisvesting, afrastering van weides, ...

Op de website van Paardenpunt Vlaanderen staan uitgebreide [dossiers](#) over verzorging, voeding en huisvesting van paarden, afsluiting van paardenweiden, giftige planten, struiken en bomen, nuttige planten, ...

Trekpaard.net verwijst door naar [dossiers](#) betreffende voeding, ontworming en het spijsverteringsstelsel.

De Brabantse Kwekers bieden ook [informatie](#) over fokkerij in de praktijk, onder meer betreffende voeding, geboortes, huisvesting, ...

Onderstaand overzicht biedt een beknopte **selectie** van enkele belangrijkste items binnen dierenwelzijn met betrekking tot het houden en gebruiken van trekpaarden.

Geboorte en opfok

De [geboorte](#) van een veulen vereist specifieke deskundige diergeneeskundige tussenkomst en assistentie, meestal onder de vorm van goede trekkracht. Zelfs nadat het veulen zijn eerste pogingen onderneemt om recht te staan, zijn er specifieke [nazorgen](#) aangewezen, zowel voor de behandeling van de merrie als voor de [opfok](#) van het veulen.

Leefomgeving en beschutting

Het Belgisch trekpaard wordt gerekend tot de sobere paardenrassen, waarmee bedoeld wordt dat het zomer en winter buiten kan blijven met een minimum aan beschutting en dat het heeft veel minder voer nodig dan andere paardenrassen.

Door hun natuurlijke karakteristieken zijn trekpaarden uitstekend aangepast aan een grote mate van bewegingsvrijheid en vrij koude temperaturen. Ons gematigd klimaat laat toe dat paarden het overgrote deel van het jaar buiten verblijven. Als ze met een dikke wintervacht op stal gehouden worden, zal dit vaak meer gezondheids- en welzijnsproblemen meebrengen dan wanneer ze op de weide blijven.

Paarden zijn van nature vluchtdieren. Een goed zichtbare omheining of afrastering voorkomt dat paarden uitbreken en is ook handig om weiden op te delen in begrazingsblokken. Gebruik geen gaas- of prikkeldraad; die kunnen paarden verwonden.

Wie paarden op de weide houdt, moet dus [sinds 10/01/2013](#) over de mogelijkheid beschikken om paarden op te stallen. Heeft men die mogelijkheid niet, dan moet er op de weide beschutting voorzien zijn, ofwel in de vorm van een schuilhok, ofwel in de vorm van

natuurlijke beschutting (bomen, hagen,...), die de paarden voldoende bescherming biedt tegen de wind, de regen en de hitte (schaduwzone). Hiervoor dient men aandacht te besteden aan de breedte, diepte, oriëntatie, ventilatie van de beschutting, aan de droogte van de bodem en de bruikbare oppervlakte in functie van de schofthoogte.

Een bijkomende uitdaging ligt in het integreren van paardenactiviteit in de omgeving, bijvoorbeeld door de vormgeving van stallen of de aanplanting van streekeigen bomen of struiken. Enkele provincies, zoals [Oost-Vlaanderen](#) en [Limburg](#), en de Regionale Landschappen [Kleine en Grote Nete](#) en [Rivierenland](#) bieden informatie aan.

Indien trekpaarden om praktische redenen toch tijdelijk niet op de weide gehouden kunnen worden, is het aangewezen dat de stal een goede leefomgeving voor het paard schept die de gezondheid, het welzijn en de prestaties van de paarden bevordert, en dit in alle levensfasen. Het stalontwerp moet erop gericht zijn de paarden te beschermen tegen regen, extreme weersomstandigheden en wind, maar ook tegen zon, agressie van soortgenoten en obstakels die kwetsuren kunnen veroorzaken. De stal is de plaats waar de paarden zonder problemen moeten kunnen rusten, eten, drinken, mesten, sociaal gedrag vertonen, hun verzorging krijgen en waar de veulens geboren worden. In een [brochure](#) uitgegeven door de Afdeling Duurzame Landbouwontwikkeling (ADLO) van de Vlaamse overheid wordt dieper ingegaan op de klimaateisen in paardenstallen, op de verschillende types paardenstallen, de inrichting en de materialen. Er wordt eveneens aandacht besteed aan de verschillende fasen in de planning.

Een paard is een kuddedier en contact met soortgenoten is een fundamentele voorwaarde voor zijn welzijn. Het houden van een paard zonder minstens visueel contact met soortgenoten is niet aanbevolen, aangezien de behoeften van het paard op die manier niet worden gerespecteerd.

Verzorging en ziektes

De verzorging van trekpaarden is een dagdagelijkse bezigheid. De gezondheidstoestand en het welzijn van trekpaarden moeten dagelijks worden gecontroleerd, door een analyse van hun algemene toestand en de eventuele aanwezigheid van blessures, kreupelheid en andere ziekte tekenen.

- de [hoeven](#) moeten tijdig bekappt en verzorgd worden.
- het [gebit](#) moet jaarlijks gecontroleerd worden.
- een bijzondere aandacht zal moeten worden besteed aan de bescherming tegen insecten (dazen, vliegen, teken, ...), met speciale aandacht voor paarden met zomerschurft.
- het is belangrijk om een [wormbesmetting](#) zoveel mogelijk te voorkomen. Deze parasieten kunnen bij paarden bijvoorbeeld koliek, diarree, bloedarmoede, vermagering, groeiachterstand, ... veroorzaken. De paarden moeten dus oordeelkundig en regelmatig ontwormd worden.
- hoewel er in België tot nog toe voor paarden geen verplichte vaccinaties bestaan, wordt sterk aanbevolen paarden te [vaccineren](#) tegen griep, tetanos en rhinopneumonie.

- het is aangewezen [ziektes](#) te voorkomen, door aandacht te hebben voor de dichtheid van de populatie, de vochtigheid van de standplaats, hygiëne en voeding.
- hoewel chronisch progressief lymfoedeem (CPL) bij trekpaarden ongeneeslijk is, kan men door de juiste [behandelingen](#) toe te passen het ziekteproces wel vertragen en kunnen de wonden helen, zodat het paard zo min mogelijk last heeft van de aandoening.

Voeding

Paarden moeten regelmatig kunnen eten tijdens bepaalde periodes van de dag. Drinkwater moet voldoende beschikbaar en gemakkelijk bereikbaar zijn voor het paard via een vlot functionerende drinkbak. Men dient steeds de verstrekte voeding af te stemmen op de behoefte van het dier. Deze behoefte wordt onder meer bepaald door de arbeid die het paard moet leveren. Er dient een juiste verhouding te zijn tussen de verstrekte energie en het eiwit in de voeding. Steeds dient men er voor te zorgen dat de [voeding](#) evenwichtig is, waarbij men oog moet hebben voor de herkomst van het ruwvoeder.

Paarden die buiten lopen, moeten toegang hebben tot water en voeder in voldoende kwantiteit en kwaliteit. Goed onderhouden grasland kan in (het grootste deel van) de nodige nutriënten voorzien. Wanneer nodig moet worden bijgevoerd (veelal met hooi of voordroog). De weide moet goed onderhouden worden, zodat er zich geen planten bevinden die [giftig](#) zijn voor de paarden (taxus, lupinen, ranonkel, jacobskruiskruid,). Goed weilandbeheer wordt sterk aanbevolen, zoals toepassing van wisselweiden, weidebloten, mest verwijderen, en gemengde beweiding met schapen.

Hierbij is het ook aan te raden oog te hebben voor [heilzame kruiden](#) die aanwezig zijn op weides. Paarden reageren vaak heel goed op verse of gedroogde kruiden. Dit is de meest natuurlijke vorm. De spijsvertering van het paard is ingesteld op de afbraak van vezels. Paarden vinden kruiden vaak erg lekker. Bepaalde bitterstoffen in kruiden stimuleren bovendien de aanmaak van spijsverteringsbevorderende sappen in de mond. De meeste kruiden in de paardenwei hebben dan ook een gunstige werking op de lichaamsprocessen. Een paardenwei zonder kruiden is immers een duidelijke verarming van het rantsoen.

Gebruik van trekpaarden

Dierenwelzijn is ook een aandachtspunt bij het gebruik van trekpaarden.

- het vervoer van paarden kan risico's met zich meebrengen, indien het niet verantwoord gebeurt. Hiervoor bestaan er [welzijnsregels](#) die men best opvolgt.
- bij wedstrijden, waarbij de kracht, de snelheid en de behendigheid van trekpaarden op de proef worden gesteld, zijn er ook allerlei [voorwaarden](#) verbonden ter bescherming van de paarden. Organisatoren van wedstrijden met trekpaarden worden aangeraden om zowel aan deelnemers als aan publiek duidelijk te communiceren over hun beleid inzake diervriendelijkheid. Zo stellen de KMBT en de VFBT in de algemene voorwaarden bij de aangespannen en bereden wedstrijden dat de jury een paard van verdere deelname kan uitsluiten wanneer vastgesteld wordt dat het paard ofwel kreupel is of wanneer het paard duidelijk te moe is voor verdere deelname. Het [wedstrijdreglement](#) van aangespannen en

bereden Belgische trekpaarden op de Landbouwprijskamp van Vilvoorde preciseert onder meer dat

- de paarden in goede conditie moeten zijn, degelijk beslagen moeten zijn en verzorgde hoeven moeten hebben;
- het mennen en berijden steeds paardvriendelijk moet blijven, waarbij enkel mondelinge aansporingen en leidselhulpen zijn toegelaten;
- wreedheid, ongepast roepen en zweepslagen aan de paarden verboden zijn.

De praktijk van caudotomie bij Belgische trekpaarden

1. Wat is caudotomie?

De praktijk van caudotomie bij Belgische trekpaarden is een oude, zij het nauwelijks gedocumenteerde traditie die al sinds het ontstaan van het Belgisch trekpaardenras in de tweede helft van de 19de eeuw wordt toegepast. Dit zogenoemde blokstaarten omvat het amputeren van een aantal staartwervels, het verlengde van de ruggengraat. Zoals de naam het zegt, werd de staart op een blok gelegd en afgekapt met een hakmes, en de wonden met een gloeiend ijzer toegebrand. In het midden van de 18de eeuw werden de eerste coupeerscharen ontwikkeld, waarbij men er meer op toezag de staart tussen twee wervels af te zetten. Nu worden de staarten op een minder pijnlijke en iets diervriendelijkere wijze gecoupeerd door een dierenarts onder verdoving. De staart wordt ofwel door middel van een elastiek afgebonden, zodat deze afsterft, ofwel geamputeerd, de wonden ontsmet en dichtgenaaid.

2. Waarom caudotomie?

De praktijk van de caudotomie is vermoedelijk terug te brengen tot overwegingen van praktische aard. Wanneer het paard nog effectief als trekdier in land- en bosbouw werd ingezet, beschouwden de gebruikers bij het mennen op kordeel een lange staart als 'een dodelijk gevaar'. Het kordeel is een leidsel of koord dat van aan het bit in de mond van het paard over het gareel (door een ring ter hoogte van de schoft) naar de hand van de voerman toeloopt. Hierdoor heeft de menner zijn tweede hand vrij om bijvoorbeeld de ploeg vast te houden. Het kordeel dient om het paard te sturen in combinaties met verbale woorden. Korte rukjes aan deze lange teugel betekende dat het paard naar rechts moest gaan, een langere blijvende druk op het kordeel betekende dat het paard naar links moest gaan. De leidselhulpen gingen telkens gepaard met een stemhulp die nog wel eens kon verschillen van streek (provincie) tot streek. Denken we maar een Jut (rechts) en Aer (links). Indien het trekpaard slaat met zijn staart, kan deze laatste boven de menkoord terecht komen en het kordeel tegen het achterwerk drukken, waardoor het paard onbestuurbaar wordt en zelfs de vlucht durft te nemen terug naar de boerderij. Deze zogenaamde staartvang zou het veilig sturen van het paard hinderen.

Daarnaast waren er ook esthetische en culturele redenen. De vormgeving van de staart speelde een niet te onderschatten rol in de perceptie van de harmonie van het exterieur van

een trekpaard. Een ingekorte en dus eleganter op te rollen staart laat immers toe de ronding van het imposante achterwerk en de breedte en het volume van het paard sterker te benadrukken. Dit culturele aspect van de perceptie van de staartlengte speelde vooral een rol in de fokkerijwereld die een gecoupeerde staart als een typisch kenmerk of standaardelement van het ras beschouwde. Het sloot aan bij andere praktijken van de toiletage van het trekpaard, zoals kleuring van paardenkapsels en het couperen van de oren, in de context van keuringen, prijskampen en jaarmarkten.

Ten slotte wijzen voorstanders van de caudotomie op enkele bijkomende redenen. Volgens hen zou een lange staart paringshandelingen bemoeilijken, waarbij de staart van de merrie kwetsuren en verwondingen kan aanbrengen aan de penis van de hengst, wat een negatieve invloed heeft op de voortplanting van het ras, terwijl lange staarten ook voor praktische problemen zouden zorgen, bijvoorbeeld bij de geboorte van een veulen en bij gynaecologisch onderzoek van een merrie. Een gecoupeerde staart zou het ook makkelijker zou maken (onderdelen van het) paard te reinigen en te onderhouden, zodat de kans op besmetting met myiasis (huidmadenziekte) bij bevuiling van de staart vermindert.

3. Wetgeving

Het verbod op caudotomie bij trekpaarden vloeit voort uit artikel 17bis van [de wet van 14 augustus 1986 betreffende de bescherming en het welzijn der dieren](#), dat voorziet in een verbod op het verwijderen of beschadigen van één of meerdere gevoelige delen van het lichaam van een gewerveld dier. Het artikel 19 van deze wet voorziet in een verbod van deelname aan keuringen en wedstrijden door en in een verbod van verhandeling van dieren die een door artikel 17bis verboden ingreep zouden ondergaan hebben. De caudotomie van trekpaarden wordt door deze bepaling getroffen in de mate dat deze ingreep niet weerhouden werd in de lijst van de toegestane ingrepen op gewervelde dieren zoals voorzien in het [koninklijk besluit van 17 mei 2001](#). Hierbij dient opgemerkt dat paarden die wegens medische noodzaak een caudotomie ondergaan, niet vallen onder het verbod.

Voor veel trekpaardenfokkers betekende het verbod van 2001 een aanslag op de zo geroemde 'harmonie en authenticiteit' van dat paard. Tegenstanders van het verbod dienden daarom in 2004 een [wetsvoorstel](#) in in het parlement in om een afwijking te bekomen voor de Belgische trekpaarden. De Raad voor Dierenwelzijn bestudeerde deze kwestie grondig en hield daarbij rekening met de wettelijke (samenvatting van de Europese wetgeving), zoötechnische (gebruik van Belgische trekpaarden) en biologische (mogelijke pijn na de amputatie, dierenwelzijn) aspecten. Deze [studie](#) toonde aan dat het niet noodzakelijk is om de staarten van paarden te couperen, behalve in geval van diergezondheidsredenen.¹ Ook niet om praktische redenen, gezien de staartvang kan voorkomen worden door het opbinden van de staart. De wet van 2001 blijft van kracht: behalve om diergeneeskundige redenen, zoals staartbreuk, gecompliceerde verwondingen en tumoren, vastgesteld door een dierenarts, is caudotomie verboden.

¹ Lefebvre D. e.a., 'Tail docking in horses: a review of the issues', *Animal*, 2007, 1/8, 1167-1178; Lefebvre D., *Caudotomie due cheval de trait Belge. Rapport pour le Conseil du Bien-être animal de Belgique*, 2006.

4. Uiteenlopende visies binnen de erfgoedgemeenschap

De meningen binnen de gemeenschap van de trekpaardenliefhebbers zijn verdeeld: de ene paardenfokker ziet het nut van van een gecoupeerde staart niet in, een ander denkt dat zijn collega's nog vaak uit gewoonte laten blokstaarten, terwijl nog andere fokkers vinden dat een gecoupeerde staart nu eenmaal bij een trekpaard hoort.

Door voorstanders wordt aangehaald dat de dieren er geen last van ondervinden wanneer de ingreep volgens de moderne methodes en volgens de regels van de kunst door een dierenarts wordt uitgevoerd. Ook is er de vrees dat topfokkers zullen stoppen met de fokkerij, zodat de betere merriestammen uit de fokkerij verdwijnen.

De tegenstanders herhalen dat de "schoonheidsingreep" een negatieve invloed heeft op het uitzicht van de paarden. De imposante dieren worden onnodig tot een karikatuur herleid. Bovendien heeft de staart wel degelijk bepaalde functies te vervullen. De staart dient om insecten te verjagen, gevoelige lichaamsdelen te beschermen, te communiceren en in beweging het evenwicht te bewaren.